

MAUNO JÄÄSKELÄINEN: Itä-Karjalan kysymys. Kansallisen laajennusohjelman synty ja sen toteuttamisyritykset Suomen ulkopoliitikassa vuosina 1918—1920, Helsinki 1961.

Suomen itsenäistymisen yhteydessä syntyneiden probleemien joukossa oli Itä-Karjalan kysymys keskeisimpiä. Ensimmäisen maailmansodan voittajavaltioiden keskeisiä iskulauseita oli »kansojen itsemääräämisoikeus». Tuloksena oli lukuisia uusien valtioiden muodostumisprosessi. Kolme mahtavaa keisarikuntaa, Saksa, Itävalta-Unkari ja Venäjä kukistui. Vallankumous pyyhkäisi pois vanhan monarkkisen järjestelmän. Itävalta-Unkari hajosi kokonaan kansallisiin alkutekijöihinsä ja Venäjä menetti läntiset raja-alueensa, jotka itsenäistyivät. Bolshevikkien taitava kansallisuuspolitiikka, jonka mukaisesti Venäjän vähemmistökansallisuuksille myönnettiin kansallisia oikeuksia uuden liittovaltion puitteissa, oli huomattavana syynä siihen, että Neuvostoliitto menetyksistään huolimatta selviytyi täydelliseltä hajoamiselta ja vähitellen lujittumistaan lujitti suurvalta-asemaansa. Tätä taustaa vasten on Itä-Karjalan kysymys ymmärrettävissä.

Fil. tri Mauno Jääskeläisen väitöskirja: »Itä-Karjalan kysymys» selvittää ansiokkaasti tämän kysymyksen vaiheita vv. 1918—1920, siis itsenäisyytemme ratkaisevina alkuvuosina ennen Tarton rauhassa tapahtunutta tilanteen vakauttamista.

Selvitettyään johdantoluvussa Itä-Karjala-käsitettä sekä tämän alueen oloja Venäjän keisarikunnassa tekijä luvussa »Ohjelman synty» selvittää ns. heimoajatuksen alkuvaiheita. Tärkeä huomio on, että 1800-luvun alussa ns. Turun romantiikka kiinnitti huomionsa Suomen muinaisrunouteen, joka osaltaan aiheutti nuorten tutkijoiden, kuten Lönnrotin ym:n laajat runonkeruumatkat, jotka ulottuivat kauas Itä-Karjalaan. Samalla heräsi innostus suomen kielen sekä suomalais-ugrialaisten kansojen ja kielten tutkimukseen. Tämä innostus oli läheisessä suhteessa nousevaan fennomaniaan ja vaatimuksiin Suomen kielen oikeuksien lisäämiseen. Vähitellen 1800-luvun lopulla nuori suomalainen sivistyneistö tunsu yhä suurempaa kiinnostusta nimenomaan rajantakaista Itä-Karjalaa kohtaan, jossa suomenkieli oli väestön kielenä. Monet alkoivat yhä voi-

makkaammin uskoa siihen, että kansallisuusaate kaikkialla maailmassa vähitellen veisi kehityksen siihen, että samaa kieltä puhuvat eri valtioyhtymiin kuuluvat kansat yhtyisivät kansallisiksi valtioiksi. Täten uskottiin myös Itä-Karjalan joskus tulevaisuudessa voivan liittyä Suomeen. Tsaarivallan panslavistinen sortopoliittikka kohdistui täydellä voimalla keisarikunnan vähemmistökansallisuuksiin. Näin ollen on selvää, että Venäjän vallankumousliikkeen liittolaisina esiintyivät monet vähemmistökansallisuuksien edustajat. Tätä taustaa vasten ymmärtää myös, että aktivistit ja itsenäisyysmiehet suunnittelivat Itä-Karjalan liitettäväksi tulevaan itsenäiseen Suomeen. He uskoivat, että tämä oli välttämätöntä sekä kansallisuusajatuksen toteuttamisen kannalta katsoen että Suomen puolustuksen kannalta. Aktivistien mielestä Suomella oli ilman Itä-Karjalaa pienet mahdollisuudet säilyä itsenäisenä valtakuntana.

Luvussa »Saksa luottaen» tekijä kuvaa itsenäisyysenaatin aikaista Itä-Karjalan politiikkaa. Silloinhan hallituksemme luotti Saksan voittoon ja samalla sen antamaan tukeen Venäjää vastaan. Tekijä on ansiokkaasti selvittänyt silloisen monimutkaisen ongelmavyöhyden: Brest-Litovskin rauha: englantilaiset Muurmanilla, Itä-Karjala osana Saksan poliittisissa suunniteluissa, kuningaskysymys, Venäjän ja Suomen neuvottelut Berliinissä. Tässä on vain muutamia esimerkkejä siitä monimutkaisesta poliittisesta pelistä, mikä tapahtui yksistään v. 1918.

»Voittajiin vedoten»-luvussa tekijä kuvaa Suomen uutta suuntausta Saksan tappion jälkeen. Itä-Karjalan kysymys kombinoitui tällöin entente-valtioiden interventiosuunnitelmiin Neuvosto-Venäjää vastaan. Kuvaavaa silloiselle tilanteelle oli, että kuviteltiin valkoisten venäläisten pian pääsevän valtaan, ja heitä tukemalla mm. Mannerheim uskoi Suomen pääsevän hyviin suhteisiin »valkoiseen Venäjään». Vastavallankumoukselliset venäläiset olivat kuitenkin vastahakoisia tunnustamaan Suomen itsenäisyyden. Näin ollen he tietenkin suhtautuivat kielteisesti myös Itä-Karjalan vapauttamispyrkimykseen. Heikoin voimin toimeenpantu suomalaisten vapaaehtoisten Aunuksen retki ei tietenkään voinut johtaa mihinkään.

»Tie sovintoon»-luvussa kuvataan tilanteen vakauttamista Venäjän sisällissodan päätyttyä neuvostohallituksen voittoon. Tarton rauhassa kävi ilmi, että Itä-Karjala jäi Venäjän yhteyteen. Kuitenkin Neuvosto-Venäjän rauhanvaltuuskunta antoi julkilausuman, jossa se tunnusti Itä-Karjalan väestölle oikeuden autonomiseen vähemmistökansallisuus-asemaan Venäjän yhteydessä. Tässä tarkoituksessa perustettiin 1920 »Karjalan työkansan kommuuni», josta muutama vuosi myöhemmin tuli Karjalan Autonominen Neuvostotasavalta. Itä-Karjalan kohtalo oli nyt ratkaistu, eikä sitä voinut muuttaa kansannousu 1921 eikä Suomen vetoaminen Kansainliittoon.

Tekijä toteaaakin ansiokkaan tutkimuksensa lopussa, että »Suomen kansallisen suuruuden unelmien oli tuhouduttava poliittisten realiteettien edessä». Silloisissa oloissa oli Suomen itsenäistymisenkin ollut »utopia» ennen vallankumousta, mutta sen tapahduttua siitä tuli »realiteetti». Murrosaikoina kaikki tuntuu olevan mahdollista, sillä raja »utopian» ja »realiteetin» välillä on silloin yleensä hyvin pieni. Olojen vakiintuessa poliittinen realiteetti on tosiasia, joka vahvistumistaan vahvistuu tosiasiallisten voimasuhteitten mukaisesti. Täten Suomen itsenäistymisen on »unelma», joka muuttui »realiteetiksi». Itä-Karjalan liittäminen Suomeen jäi sitävastoin toteutumattomaksi unelmaksi.

Jääskeläisen tutkimus on erittäin ansiokas suoritus »arkaluontoisesta» aiheesta. Hän on todellisen tutkijan tavoin syventynyt kysymykseensä kuvaten asiat sellaisiksi, miten ne silloin näyttivät ilman »jälkiviisautta». Vastaitsenäistyneen Suomen selviytyminen silloisista kaaottisista pulmista antaa uskoa siihen, että vastakin selviydymme vaikeistakin tilanteista ulkopoliittisten tekijäin alati muuttuvassa maailmassa.

O. Seitkari